

Jugoslavensko savjetovanje o racionalizaciji nastave

(Savjetovanje održano u Opatiji od 25. do 27. aprila 1966)

Nada Gollner

Savez pedagoških društava Jugoslavije organizirao je u razdoblju od 25. do 27. travnja ove godine u Opatiji savjetovanje o racionalizaciji nastave s ciljem da se izmijene iskustva te iznesu rezultati naučnih istraživanja o postupcima koji pridonose racionalizaciji nastave. Prisustvovali su predstavnici nastavnih i naučnih ustanova iz čitave zemlje, kao i gosti iz inozemstva.

Osnovni referat je podnio dr T. Prodanović na temu »Racionalizacija nastave kao društveni i pedagoški problem«, izdvojivši posebno pitanja racionaliziranosti koncepcije nastave, racionaliziranosti organizacije nastave i racionaliziranosti verifikacije nastave. Govoreći o racionaliziranosti verifikacije nastave na fakultetima, a ne želeći suštinu verificiranja svesti samo u granice ocjenjivanja, autor je smatrao da se ona treba odraziti u smanjenju trajanja studija. Posebno je istakao produžavanje studija na visokim i višim školama, kao i visoko izraženu fluktuaciju mladih studenata te slab uspjeh u prvim godinama studija. Referent je u zaključku uz ostalo rekao da osim o sociološkim i pedagoškim zadacima unutar problematike racionalizacije nastave treba voditi računa kako o psihološkim, ekonomskim i pravnim tako i o političkim aspektima.

Nakon referata bili su iznijeti koreferati. Koreferent M. Juhas je smatrao da bi trebalo razmotriti — unutar reforme školskog sistema — pitanje odnosno donijeti rješenje koje bi kao preduslov za uspješnu racionalizaciju nastave trebalo uz ostalo procijeniti potrebnu reformu školstva drugog stupnja s obzirom na realizaciju efikasnijeg studija.

Nakon toga je savjetovanje nastavilo radom u sekcijama. O pitanjima koja su za nas zanimljiva raspravljala je prva sekcija. U njezinom su se okviru razmatrala i područja faktora racionalizacije visokoškolske nastave uopće, zatim pedagoškog obrazovanja fakultetskih nastavnika kao faktora racionalizacije te posebno problema racionalizacije nastave u večernjim političkim školama.

U svom saopćenju »Neki faktori racionalizacije visokoškolske nastave« Z. Cvijić je konstatirao da nivo stručnosti i radne efikasnosti visokokvalificiranog kadra ovisi o pravilnom izboru kandidata za studij, o racionalnoj i naučnoj organizaciji studija te o efikasnosti sistema praćenja rada diplomiranih studenata. Te faktore — a oni su usko povezani s faktorima racionalizacije nastave — autor razmatra s pedagoškog, psihološkog i sociološkog stanovišta.

Dobar izbor sposobnih kandidata kao jedan od preduvjeta racionalnosti postići će se, prema autoru, profesionalnim prosvjećivanjem, informiranjem i orijentacijom na prethodnim stupnjevima školovanja te prijemnim ispitima na fakultete i ostale visoke i više škole. Prijemni bi ispiti neugodnoj funkciji eliminiranja kandidata nepogodnih za studij trebali dati humaniji i racional-

niji smisao time što bi sistem eliminiranja obavezno trebao biti praćen usmjeravanjem u drugu školu ili u određeno zvanje. Autor također smatra da bi prijemnim ispitima trebali pristupiti svi kandidati bez obzira na uspjeh postignut u prethodnoj školi. Pri tome bi trebalo voditi računa o provjeravanju sposobnosti kandidata za budući studij i zvanje. Radi ujednačenja ispitnih kriterija, instrumenata itd. potrebna je interfakultetska suradnja.

Osim navedenih momenata odlučnih u procesu racionalizacije visokoškolskog studija autor ističe da je praćenje studenata u toku studija sada svedeno na evidenciju upisa, ponavljanja, dugog apsolutenskog staža, napuštanja studija itd. No ako bi se i na visokoškolskim ustanovama što prije uveli principi programirane nastave s mnoštvom povratnih informacija u toku samog studiranja — a što će u prvom redu samom studentu omogućiti samokritičnu procjenu vlastitog uspjeha a nastavnicima dati potpuniji i objektivniji uvid u napredovanje svakog pojedinca — eliminiranje neuspješnih studenata u toku studija obaviti će se brže, objektivnije i možda bezbolnije.

Uslove da se ostvari racionalna i naučna organizacija studija autor u prvom redu nalazi u potpunoj informiranosti o studiju, programima, radnim tehnikama, literaturi i ispitima već na samom početku studija. Zatim navodi metodiku i tehniku studijskog rada koju bi kao poseban kolegij bilo korisno uvesti na svim fakultetima u prvom semestru. Program bi trebao obuhvatiti tehniku služenja dokumentacijom, izradu bilježaka, rad na literaturi i instrumentima, način izrade referata, praktičnih radova itd. Kasnije bi ovaj kolegij prerastao u metodologiju istraživačkog rada osnovne i srodnih disciplina studija.

Nastavni planovi i programi kao možda fundamentalni problem racionalizacije nastave ne bi smjeli biti djelo pojedinih nastavnika, nego ekipnog rada stručnjaka raznih nivoa, čime bi se omogućilo da se ispravna selekcija bitnih sadržaja moderne nauke, uz neke najvažnije momente historijskog razvoja, kao i projekcija budućeg razvoja, povezuje i uskladuje s ergološkom analizom radnih mjesta, i tako nastavnim programima daje životnost i efikasnost.

Racionalizaciji će također pridonijeti mnogo i modernizacija metodike visokoškolske nastave, koja treba da se očituje u većem napuštanju predavačko-informativnih oblika rada i prelasku na aktivnije sudjelovanje studenata u nastavnom procesu. Naravno da uz moderniju opremu visokoškolskih ustanova i nadalje veliku ulogu ima nastavnici koji osim predmetne stručnosti treba da posjeduju i psihološku, pedagošku i metodičku stručnost. Na racionalizaciju može također utjecati i angažiranost studenata u samoupravljanju što će studentima nametnuti odgovornost za vlastiti rad kao i za rad svojeg godišta ili studijske grupe. Sistem ispita bi dobio kvalitetno novi smisao ukoliko bi se provelo stalno provjeravanje svih aspekata znanja u toku samog studija.

Praćenje rada diplomiranih studenata u radnoj praksi predstavlja vrijedan oblik valorizacije rada visokoškolskih ustanova, izvor za korekciju ili dopunu nastavnih programa, kao i oblika i metoda rada.

Dr R. Čurić, smatrajući pedagoško obrazovanje fakultetskih nastavnika također faktorom racionalizacije, iznio je na savjetovanju iskustvo pedagoškog kursa za asistente koji je inicirao Univerzitet u Novom Sadu. Pedagoško obrazovanje mladih nastavnika zamišljeno je u okviru udruženja sveučilišnih nastavnika. Na kursu su asistenti slušali predavanja iz opće pedagogije, pedagoške metodologije, pedagoške psihologije te didaktike i metodike a sudjelovali su i u praktičnom radu. Nakon što je kurs završio radom polaznici su bili anketirani o motivima prijavljivanja na kurs, o koristi koju su imali od pohađanja kursa, o mogućnostima i načinima primjene stečenog pedagoškog znanja, o stavu prema važnosti tog obrazovanja, o tome da li žele nastaviti s pedagoškim usavršavanjem itd. Preko polovine (56 posto) ih je izjavilo da im je pedagoško obrazovanje potrebno u radu, znatno ih više (80 posto) ističe korist od kursa, većina (68 posto) ih ocjenjuje da je pedagoško znanje stečeno na kursu važna komponenta u pripremanju za dužnost fakul-

tetskog nastavnika, a gotovo tri četertine polaznika žele da nastave i dalje stjecanje pedagoško-metodičkog obrazovanja. Pojedinci su iznijeli da bi pedagoško obrazovanje — koje smatraju ravnopravnim stručnom obrazovanju — trebalo obuhvaćati sve kategorije sveučilišnih nastavnika. Uzgred treba napomenuti da su kursu prisustvovali asistenti bez obzira da li imaju ili nemaju magisterij i doktorat.

Zanimljivo je bilo saopćenje dra D. Savičevića na temu »Neki problemi racionalizacije nastave u večernjim političkim školama« koje se uz ostalo bazira i na ispitivanju 1334 polaznika dviju generacija u 27 večernjih političkih škola te 260 društveno-političkih radnika u AP Vojvodini. To ujedno predstavlja i prvo obimnije ispitivanje na području andragoško-metodičkog obrazovanja u toj vrsti škola. Pri tom su bili zahvaćeni razni aspekti problema racionalizacije te uočeni nedostaci koji koče njezin dalji razvoj. Tako upr. već sam izbor polaznika tih škola nije riješen na racionalan i efikasan način. Ne vrše ga, naime, same škole, nego drugi faktori u komunij, pri čemu dolazi do pojave nepoštivanja principa dobrovoljnosti pri dolasku u školu te potreba i mogućnosti samih polaznika. Takav put izbora sadrži u sebi niz slabosti kao što su nedovoljna zainteresiranost pojedinca, zatim — uslijed heterogenosti u pogledu prethodnog znanja — teškoće u praćenju i uspješnoj integraciji u proces obrazovanja te, napokon, i napuštanje škole od strane pojedinaca. Razlike u organizaciji procesa obrazovanja na pojedinim školama koje se očituju u različitom vremenskom trajanju školovanja, u broju nastavnih sati, programu, rasporedu rada u toku tjedna — nisu rezultat ispitivanja, provjeravanja i eksperimentiranja, i predstavljaju također neracionalni pristup. On se ogleda i u izboru sadržaja nastave koji nije dovoljno funkcionalan i primjenjiv u dinamici naše društveno-političke prakse. Nedovoljno racionalizirani programi nisu nastali na osnovu ispitivanja odgojno-obrazovnih potreba i mogućnosti te obiluju tendencijama za teoriziranjem i otvaraju put pretežno deduktivnom pristupu. D. Savičević je došao do zaključka da bi nastavni program tih škola trebao omogućiti ulaznje u bit društveno-političkog i ekonomskog sistema sa stanovišta ekonomije, sociologije i politologije. Nisu u tim školama dovoljno racionalni niti organizacija niti tok nastavnog sata a u vezi s time i izbor oblika, sredstava i metoda rada. Oskudan izbor nastavnih sredstava vodi do siromašnog izbora i primjene metoda nastave. Nedovoljno pripremanje polaznika za aktivno sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu, kao i nedovoljno uključivanje slušalaca prilikom obrade konkretnih problema društveno-političke prakse djelovalo je također na prijevremeno napuštanje škole. Treba uvažiti zapažanja priličnog dijela (60 posto) ispitanih polaznika koji su izjavili da nastavnici samo ponekad ilustriraju izlaganja primjerima iz neposredne društveno-političke prakse i prakse radnih zajednica, što svakako ne ide u korak s racionalizacijom odgojno-obrazovnog procesa.

Ispitivanje je također pokazalo da nastavnici najviše primjenjuju frontalni oblik nastavnog rada, daleko manje ih se služi grupnim oblikom rada i kombinacijom oblika obrazovanja, dok ih vrlo malo upotrebljava individualni oblik rada. U svom radu nastavnici najčešće primjenjuju metodu predavanja, znatno manje metodu razgovora, a rijetko metodu diskusije, što onemogućuje da društveno-političko iskustvo polaznika dođe do izražaja. Neracionalnost organizacije nastavnog sata očituje se i u tome što se izlaganju novih sadržaja dodjeljuje vrijeme koje varira od deset do 135 minuta. Autor je konstatirao da bi racionalniji pristup realizaciji nastave bio omogućen većom pripremljenošću i andragoško-metodičkom osposobljenošću nastavnika, kao i angažiranjem — većinom — stalnih nastavnika, a ne uglavnom honorarnih, kao što je to sada slučaj.

U diskusiji je među ostalim bilo istaknuto da racionalnosti i efikasnosti visokoškolske nastave šteti ukoliko pojedini nastavnik ima na vježbama, ispitima itd. po nekoliko stotina, a i više studenata. Izneseno je također da će reforma škola drugoga stupnja omogućiti da gimnazije postave veće zahtjeve na talentiranije učenike, i tako opskrbiti fakultete kvalitetnijim studentima. Osim toga moći će učenike usmjeriti prema potrebama i zahtjevima pojedinih visokoškolskih ustanova,

Na kraju su doneseni zaključci od kojih se slijedeći odnose i na visokoškolsku nastavu:

- S obzirom na neophodnost racionalizacije nastave, sva razmatranja i akcije o našem školskom sistemu treba podvrći naučnom istraživanju.
- Suvremena racionalizacija nastave pretpostavlja u prvom redu suvremeno osposobljene nastavnike u svim vrstama naših škola. Od posebnog je značenja osigurati kompletno suvremeno obrazovanje nastavnika na višim, visokim školama i fakultetima.
- Permanentno sistematsko usavršavanje nastavnika javlja se kao neophodna potreba i pretpostavka njihove profesionalne stalnosti i uspješnijeg obavljanja rada.
- Posebnu pažnju treba usmjeriti na pitanja metodike odgojno-obrazovnog rada.
- Verifikaciju ostvarenja u nastavnom radu trebalo bi ubuduće šire i čvršće povezati s naučno zasnevanim empirijskim i eksperimentalnim istraživanjima.

Podneseni radovi, kao i čitav tok savjetovanja bit će prikazani u časopisu »Pedagogija«, u broju 3. od ove godine.